

1 Schoonheid

Edwards' principe voor het christelijke leven

Een christen worden is te gaan leven overeenkomstig de schoonheid. Dat is de bijdrage die Jonathan Edwards aan het christendom geeft, en niemand heeft dat beter gedaan dan hij.

Augustinus gaf ons een theologie van wil veranderende genade die het christelijke leven bevrijdt door onze liefdes te vervangen. Luther liet ons de volstrekte vastheid van Gods oordelen na over onze moreel wispelturige en voor wanhoop gevoelige levens. Calvijn liet ons de majesteit van God zien in elk detail van het christelijke leven. Owen bracht ons in de blijdschap van de lieflijke gemeenschap met de Drie-enige God. Bunyan liet ons de hoop en moed na, in de strijd door hoogtepunten en dieptepunten op de christelijke levensreis. De nalatenschap van Bavinck is de herstellende dimensie van Gods genade. Genade, niet in tegenstelling tot de natuur, maar alleen in tegenstelling tot de zonde. Spurgeon gaf ons in ongeëvenaarde taal de gave van het Evangelie tegen de achtergrond van een volkomen soevereine Heere God. Lewis vergrootte onze voorstellingen door het christelijke leven te laten zien als een pijnlijk maar vreugdevol verlangen om onderdeel te zijn van het grote verhaal dat voor alle dingen zin heeft.

Jonathan Edwards heeft ons zicht op de schoonheid van het christelijke leven gegeven. Ten eerste de schoonheid van God, een schoonheid die tastbaar tot uitdrukking komt in Christus. Ten tweede de schoonheid van een christen die deel heeft aan het Drie-enige leven van goddelijke liefde. Goddelijke lieflijkheid, genoten en weerspiegeld in Zijn schepselen: dat is de nalatenschap van Edwards.² Dat is de theologie van Edwards over het christe-

2. Als ik dit zeg, wil ik daarmee niet aangeven dat goddelijke schoonheid een overheersend thema of centrum van Edwards' theologie als geheel is, hoewel sommigen dat wel hebben gedaan. Bijvoorbeeld Belden C. Lane in: *Ravished by Beauty. The surprising Legacy of Reformed Spirituality*, 170-210. Zie ook de laatste paragraaf van de biografie van Mars-

lijke leven in een enkele zin. Als Luther net als Paulus was, kort en krachtig, met nadruk op het geloof, dan was Edwards net als Johannes, kalm en elegant, met het accent op de liefde.³

Edwards zei eens in een preek: 'Wat een eer moet het voor een schepsel zijn, dat oneindig lager en minder is dan Hij, om versierd te worden met deze schoonheid en die schoonheid te ontvangen. De schoonheid die de grootste schoonheid en heiligheid van God Zelf is.'⁴ Dit komt uit een preek met de titel *God's Excellencies* (*Gods uitnemendheden*). Die preek geeft een goede reden om te stellen dat Gods 'uitnemendheid' voor Edwards een andere manier was om van Gods 'schoonheid' te spreken.⁵ In deze preek legde Edwards dat verband al eerder door te spreken over 'de oneindige uitnemendheid van Christus' als 'verrukkelijk, prachtig en aangenaam'.⁶ We gebruiken tegenwoordig het woord 'uitnemend' niet meer zo vaak, maar we weten wel wat schoonheid is. Dat woord willen we gebruiken als een overkoepelende term om zijn visie op het christelijke leven weer te geven.

Schoonheid in God

'De sleutel tot de gedachte van Jonathan Edwards', zo schrijft George Marsden, 'is dat alles met elkaar samenhangt omdat alles is gerelateerd aan God.'⁷ In de gedachten van Jonathan Edwards moet een boek over het christelijke leven beginnen met God. En het allereerste wat volgens Edwards over het christelijke leven

den, *Jonathan Edwards. A Life*, 505 en ook 266: 'De kern van zijn visie was de schoonheid van Gods onuitsprekelijke liefde, geopenbaard in Christus.' Ik geef de schoonheid eenvoudigweg aan als een overheersend thema, in het bijzonder voor Edwards' theologie over het christelijke leven. De twee andere denkers in de kerkgeschiedenis die op dit punt het dichtste bij Edwards komen, zijn Augustinus en Hans Urs van Balthasar.

3. Daarmee wil ik niet zeggen dat Edwards nooit scherp was tegen zijn gemeente. Maar de hel-en-verdoemenisprediker, zoals Edwards in veel Amerikaanse geschiedenisboeken wordt weergegeven, is slechts een enkel akkoord in de grote symfonie van zijn visie op het christelijke leven.

4. *WJE*, 10:430.

5. Zie: Bombaro, *Jonathan Edwards's Vision of Reality. The Relationship of God to the World, Redemption History, and the Reporbate*, 58-74.

6. *WJE*, 10:416.

7. Marsden, *Jonathan Edwards*, 460.

gezegd moet worden, is dat schoonheid God *God* maakt. ‘God is God, en onderscheiden van alle andere wezens, en boven hen verheven, voornamelijk door Zijn goddelijke schoonheid.’⁸ Niet de soevereiniteit, niet de wraak, niet de genade, niet de alwetendheid, niet de eeuwigheid, maar de schoonheid is het die de goddelijkheid van God bepaalt. Edwards geloofde heel duidelijk in deze genoemde waarheden over God. Hij zag die alle als verbonden met de schoonheid van God en hij zag dat deze die schoonheid in stand houden en weergeven. Toch drukt geen van die waarheden uit Wie God is op de manier zoals de schoonheid dat doet.

Terwijl wij het woord ‘schoonheid’ normaal gesproken gebruiken voor iets wat lichamelijk mooi of prachtig is, gebruikt Edwards het woord ‘schoonheid’ als een morele categorie.⁹ Niet alleen de ogen, maar ook de ziel heeft een esthetisch vermogen. De schoonheid van God kun je niet vastleggen met een camera, maar die kan genoten worden met het hart.

Volgens Edwards is spreken over Gods heiligheid daarom vrijwel hetzelfde als spreken over Zijn schoonheid.¹⁰ In een preek uit 1730 wijst Edwards op Gods ‘schone heiligheid’.¹¹ Wanneer hij wijst op Gods schoonheid, volgt vaak al snel een verwijzing naar Zijn heiligheid. Schoonheid is, volgens Edwards, in de basis een morele zaak. Toch kan iemand zich afvragen of schoonheid niet alleen een esthetische zaak is, maar ook een morele zaak. Hier komt nu het geniale van Edwards’ begrip van God en van het christelijke leven naar voren. Het morele is het esthetische. Het heilige is de schoonheid. God is niet toevallig schoon en heilig (volgens Edwards kun je het ene niet zonder het andere hebben), maar God is schoon in Zijn heiligheid. Dat betekent niet dat alle categorieën vervallen, alsof het onderscheid tussen het morele en het ethische wordt uitgewist. Integendeel, het is begrijpen dat de grootste lieflijkheid alleen wordt gevonden in de grootste heiligheid.

8. *WJE*, 2:298.

9. *WJE*, 2:264.

10. *WJE*, 2:201, 257-60, 274; 13:330.

11. *WJE*, 17:64.

Wat is dan heiligheid?

Jonathan Edwards zegt in *Religious Affections (Religieuze gevoelens)*: ‘Deze morele uitnemendheid van een redelijk wezen is heiligheid wanneer zij waar en werkelijk is, en niet alleen aan de buitenkant of erop lijkend en namaak. Daarom omvat heiligheid alle ware morele uitnemendheid van verstandige wezens: er is geen andere ware deugd dan echte heiligheid.’¹² Er zijn hier twee dingen waard om op te merken.

Ten eerste keert Edwards in het beschrijven van heiligheid terug naar het taalgebruik van uitnemendheid of schoonheid. Ergens anders spreekt hij van ‘de heiligheid van God, wat Zijn oneindige schoonheid is.’¹³ Heiligheid ‘is een oneindig zuivere en heldere vlam’,¹⁴ en daarmee keert Edwards opnieuw terug naar het taalgebruik van zicht en hitte. Ten tweede zegt hij dat in heiligheid alle andere deugden zijn begrepen. Buiten de heiligheid ‘bestaat geen ware deugd’. Heiligheid is geen deugd die naast andere bestaat – liefde, blijdschap, vrede, lankmoedigheid en de rest (uit Gal. 5:22). Elk van deze deugden is in zichzelf een openbaring van heiligheid. Edwards gelooft dat dit geldt van christenen (daarover later meer), maar in de basis geldt dit nog meer van God. Heiligheid is de grote categorie waarin alle deugden zijn ondergebracht. Er is geen deugd die niet overeenkomt met heiligheid.

Een van de redenen waarom Edwards schoonheid en heiligheid zo nauw met elkaar verbindt, is ongetwijfeld zijn eigen ervaring. Later vertelt hij dat, al snel na zijn komst naar Northampton, ‘God hem verscheen als een heerlijk en lieflijk Wezen, voornamelijk als gevolg van Zijn heiligheid’.¹⁵ Die heiligheid van God maakte Hem schoon voor de jonge predikant.

Het is treffend dat Edwards niet alleen in termen van heiligheid

12. *WJE*, 2:255 (zie ook: *Religieuze gevoelens* (vertaald door Jan Zeeman), 1e druk, Alblasser-dam 2013, 240. Telkens als in dit boek naar dit werk verwezen wordt, betreft dat de hier genoemde druk).

13. *WJE*, 6:364.

14. *WJE*, 4:336.

15. *WJE*, 16:799.

spreekt over goddelijke schoonheid, maar ook in termen van blijdschap. Ik noem dit treffend omdat wij, zelfs als gelovigen, instinctief heiligheid en blijdschap tegenover elkaar zetten. Voor Edwards is het beide of geen. Die twee staan en vallen met elkaar. ‘Mensen zijn van hun jeugd af geneigd om vreemde dingen over heiligheid in te drinken’, zei hij in een preek op negentienjarige leeftijd. ‘Alsof het een droefgeestig, somber, zuur en onplezierig iets is.’¹⁶ Een goede vriend e-mailde me laatst en zei in alle eerlijkheid: ‘De allergrootste ketterij die ik geloof, is dat heiligheid saai is en dat wellustig egoïsme plezierig is.’¹⁷ Als we anderen echt in ons hart zouden laten kijken, hoe dat werkelijk functioneert, dan geldt die stelling voor bijna iedereen van ons. We rollen immers van de ene dag in de andere. Het is een grote overwinning voor de vijand als we zo denken. Er is werkelijk niets spannender, vaster, opwindender, herstellender voor de mensheid en stralender van vreugde dan heiligheid.

In een andere preek noemt Edwards dit zijn centrale leer: ‘Het is iets wat de mensenziel echt gelukkig maakt, om God te zien.’¹⁸ Let erop dat schoonheid ook te maken heeft met zien. Edwards spreekt hier dus over het gelukkig maken van de ziel die God ziet. Dat is de sleutel van de hele theologie van Edwards over het christelijke leven: wat zien wij? Op een andere plaats in deze preek spreekt hij van een ‘zaligmakend en gelukkig makend zicht op God’.¹⁹ Gods schoonheid maakt ons gelukkig. Zij doet blijdschap in ons wonen. Het zien van Hem – de ogen van ons hart gericht houden op Zijn lieflijke heiligheid – verandert ons. In een preek over Jakobus 1:17 zegt Edwards zelfs dat de reden waarom niemand God kan zien en leven, niet Gods wraak of gerechtigheid is. Het is vanwege het feit dat ‘God wordt omstraald door

16. *WJE*, 10:478.

17. Anonieme quote met toestemming.

18. *WJE*, 17:61 en 2:184. In deze preek, met de titel *The Pure in Heart Blessed*, gebruikt Edwards de term ‘gelukkig maken(d)’ (*happifying*) drie keer. Ook op andere plaatsen in zijn werk gebruikt hij deze term op verschillende manieren. Zie bijv.: *WJE* 8:453.

19. *WJE*, 17:63.

een oneindig helder licht, dat overvloedig vervult met blijdschap en behagen'. Zo, dat 'de blijdschap en het genoegen van het zien van Hem te sterk zouden zijn voor een broze natuur'.²⁰ Volgens Edwards zouden we niet verteerd worden omdat God verschrikkelijk is. Het is de blijdschap die in ons uiteenbarst, en dat kunnen we niet verdragen.

Verder moet nog gewezen worden op het punt van de goddelijke schoonheid: bij God is de enige plaats waar ware schoonheid te vinden is. Er is eenvoudigweg geen andere plek en niemand anders bij wie die te vinden is. Alle ware schoonheid die in het heelal gevonden wordt, wordt of in God gevonden, of in de directe weerspiegeling van God. 'Al de schoonheid die in de gehele schepping wordt gevonden, is slechts de reflectie van de verspreide stralen van dat Wezen.'²¹ Wat een koude ondergrondse bron is voor een bergmeer, is God voor alle ware schoonheid in het heelal. Edwards gebruikt daarvoor dit beeld: God is 'het fundament en de fontein van alle wezens en van alle schoonheid; van Wie alles volmaakt is afgeleid, en van Wie alles geheel en volkomen afhangt'.²²

Schoonheid in Christus

Goddelijke schoonheid moet echter nog scherper worden neergezet. Gods schoonheid wordt vooral gezien in Jezus Christus. De lieflijkheid van God wordt daadwerkelijk geopenbaard in de Zoon. Christus 'is de stralende schittering van Gods heerlijkheid'. (Net als op andere plaatsen gebruikt Edwards hier 'heerlijkheid' en 'schoonheid' als virtuele synoniemen.) Dat is: 'Hij is uitnemender dan de engelen in de hemel. Hij is onder hen met beminnelijke en goddelijke schoonheid, zoals de zon onder de sterren is. De engelen vermaken hun zielen daar dag en nacht feestelijk mee. En met het vieren daarvan verheffen zij voortdurend hun lof.'²³

20. Edwards, 'That God is the Father of Lights', in: McMullen, *The Blessing of God*, 346.

21. *WJE*, 8:550.

22. Over goddelijke schoonheid als bron van alle schoonheid van de schepselen; zie verder: Byrd, *Jonathan Edwards for Armchair Theologians*, 138-139.

23. Edwards, 'The Dying Love of Christ', in: McMullen, *The Blessing of God*, 292. Idem:

Edwards gaat nog verder. Ondanks de voortdurende genieting van de engelen ('die gezegende gemeenschap') van de lieflijkheid van Christus raakt deze nooit uitgeput. Dat geldt ook voor hun genieting daarvan.

De visie van Jonathan Edwards op de schoonheid van God komt niet overeen met die van andere wereldreligies. Die wensen ook te spreken over goddelijke schoonheid, maar op een manier waarbij Christus niet centraal staat en niet gerekend wordt met de Drie-eenheid. Edwards focust hierbij niet alleen maar op de waarheid dat de menswording van Christus de schoonheid van God in vlees en bloed is, hoewel hij dat zeker bevestigt. Hij zegt liever dat de Zoon, in Zijn staat voordat Hij mens werd, de belichaming was van de goddelijke luister.²⁴

In een preek uit 1752 zegt Edwards dat Christus, in Zijn barmhartigheid voor zondaars, de magnetische schoonheid is waardoor wij worden aangetrokken. Het is een zien van de goddelijke schoonheid van Christus, dat de wil buigt en de harten van mensen aantrekt. Eén blik op de grootheid van God in Zijn eigenschappen kan de mensen overweldigen, meer dan ze kunnen verdragen. Maar de vijandschap en opstandigheid van het hart kunnen in hun volle sterkte blijven, en de wil blijft onbuigzaam. Maar één glimp van de morele en geestelijke heerlijkheid van God, en de grootste beminnelijkheid van Jezus Christus overwint deze tegenstand en heft die op. Die ene glimp, schijnend in het hart, neigt de ziel tot Christus, als het ware, door een almachtige kracht.²⁵

Niet alleen Christus, maar ook het Evangelie dat in Hem is openbaar, is een voorwerp van voortreffelijke schoonheid. 'Hierin bestaat in de eerste plaats de heerlijkheid van het Evangelie, dat het een heilig Evangelie is, en dat het zo duidelijk een uitvloeisel is van de heilige schoonheid van God en Jezus Christus. Hierin bestaat de geestelijke schoonheid van Zijn leerstellingen, dat het

WJE, 1:123, 302.

24. Later in dit hoofdstuk zullen we nog wat uitgebreider ingaan op Edwards' visie op de Drie-eenheid.

25. *WJE*, 25:653; zie ook: 22:289, 293.

heilige leerstellingen zijn.’ In zijn *Personal Narrative (Persoonlijk Verhaal)* zegt Edwards opnieuw dat ‘het Evangelie mij de rijkste schat leek (...) de weg tot verlossing door Christus is op een algemene wijze verschenen, heerlijk en uitmuntend, en zeer aangenaam en mooi’.²⁶ Het Evangelie is boven alles de plaats waar Gods schoonheid wordt gezien.²⁷

De aandacht die Edwards geeft aan de rol van het gezichtsvermogen in het leven van de gelovige, beperkt zich niet alleen tot het geestelijk zien. In een verhandeling over het verheerlijkte lichaam van Christus denkt Edwards na over hoe de ogen van gelovigen zullen zijn in hun verheerlijkte staat op de nieuwe aarde. Hij vermoedt dat gelovigen in de nieuwe hemelen en op de nieuwe aarde in staat zullen zijn om door het hele universum heen te kijken, omdat Christus het hele universum zal verlichten, en niet de zon. Het licht dat door het verheerlijkte lichaam van Christus wordt uitgezonden, moet veel sneller zijn dan de lichtsnelheid in een zonnestelsel dat door onze zon wordt verlicht.²⁸

Schoonheid in de natuur

Edwards’ radicale Godgerichtheid blijkt uit de manier waarop hij spreekt over de schoonheid van de geschapen orde. Toch moeten we goed begrijpen dat het volgens Edwards strikt genomen niet de natuur zelf is die schoonheid uitstraalt.

Aan de ene kant kan de schoonheid van de schepping niet ontkend worden. Inderdaad, ze is voortreffelijk. ‘Wij bewonderen de schoonheid van de schepping, de prachtige orde ervan, de glorie van de zon, de maan en de sterren.’²⁹ Als jongen bestudeerde Edwards graag de wereld om zich heen – van de werking van het licht tot het menselijk oog en de gewoonten van spinnen. Later in zijn leven reed hij vaak met zijn paard over het platteland, genietend van de wereld om zich heen.

26. *WJE*, 16:799; zie ook: 2:248.

27. *WJE*, 25:542-543, 705.

28. *WJE*, 20:169.

29. *WJE*, 10:420.

Maar de volwassen Edwards zou zeggen dat er in de diepste zin geen schoonheid in de natuur zelf te vinden is. Er is alleen schoonheid in God en alle schoonheid die in de schepping wordt waargenomen, is eenvoudigweg de weerspiegeling van God Zelf. Edwards neemt het eerdergenoemde citaat over de 'schoonheid van de schepping' over en gaat verder, zoals hij altijd doet, om onze ogen op te heffen van de schoonheid van de schepping naar de schoonheid van God. We hebben 'reden om vanuit de schoonheid van de zon de onzichtbare heerlijkheid te bewonderen van die God Wiens vingers haar hebben gemaakt'.³⁰ Later zegt hij in deze preek: 'De schoonheid van bomen, planten en bloemen, waarmee God het gezicht van de aarde heeft behangen, is heerlijk. De schoonheid van de hoogste hemelen gaat alles te boven. De uitnemendheid van engelen en heiligen in het licht is zeer heerlijk, maar het is allemaal misvormig en duisternis in vergelijking met de nog helderder heerlijkheden en schoonheden van de Schepper van alle dingen.'³¹ De lieflijkheid van de geschapen orde bestaat omwille van God, niet omwille van zichzelf.

In een van zijn 'Miscellanies' doet hij de fascinerende suggestie dat wij de geestelijke schoonheid in Christus waarnemen wanneer wij schoonheid zien in de geschapen orde, net zoals wij bij het zien van een stralend gelaat innerlijke geestelijke schoonheid waarnemen.

Wanneer wij iets met een mooie uitstraling en met mooie gebaren zien, denken wij natuurlijk dat de geest die erin woont, mooi is. Wij hebben dezelfde en nog meer reden om de geestelijke schoonheid van Christus af te leiden uit de schoonheid van de wereld. Want alle schoonheden van het heelal vloeien even onmiddellijk voort uit de geschiktheid van Christus, zoals een oogopslag of een glimlach van het gelaat afhangt van de bekwaamheid van de menselijke ziel.

30. *WJE*, 10:420.

31. *WJE*, 10:421. Bombaro schrijft: 'De echte schoonheid van God strekt zich direct alleen uit tot de geschapen orde, maar de geschapen orde zelf bestaat uit en met een matrix van goddelijke schoonheid' (Bombaro, *Edwards' Vision of Reality*, 63).

Met andere woorden: de geschapen orde is het stralende gelaat van Christus. Dit scheppingsgezicht vertelt ons hoe Christus werkelijk is.

Schoonheid in christenen

Goddelijke schoonheid moet niet alleen in God worden waargenomen. Ze moet in ons weerspiegeld worden. Dat is de reden van ons bestaan.

De psalmist schreef dat wie op afgoden vertrouwen, worden zoals zij (Ps. 115:8, Ps. 135:18). Het omgekeerde hiervan is evenzeer waar: zij die vertrouwen op de ware God, worden zoals Hij. ‘Het licht van de Zon der gerechtigheid schijnt niet alleen op hen’, zegt Edwards over christenen, ‘maar wordt zo aan hen meegedeeld dat zij ook schijnen en kleine beelden worden van die Zon Die op hen schijnt.’ Zoals George Herbert een eeuw vóór Edwards schreef, in het gedicht *The Forerunners* (*De voorlopers*):

Ware schoonheid woont in de hoogte: de onze is een vlam,
maar vandaaruit geleend om ons daardoor te verlichten.³²

Goddelijke schoonheid moet, op haar eigen eindige manier, worden gereproduceerd. Het allerbeste voorbeeld van goddelijke schoonheid dat in de schepping wordt weerspiegeld, is niet in de zon of in de Grand Canyon of in het gezang van een nachtegaal, maar in een christen. Daarom vergelijkt Psalm 8 de heerlijkheid van een mens met de heerlijkheid van het melkwegstelsel (Ps. 8:2,4). Een christen is als het ware een minireclame voor goddelijke schoonheid. Christen-zijn is een klein, broos, eindig, moreel wankelend beeld-zijn van de schoonheid van God. Wanneer Edwards spreekt over deelnemen aan en het weerspiegelen van Gods eigen uitnemendheid, heiligheid, geluk of goed, benadert hij

32. George Herbert, ‘The Forerunners’, in: George Herbert, *The Country Parson. The Temple* (red. John N. Wall jr., *Classics of Western Spirituality*), Mahwah 1981. Met dank aan Jeram Barrs, die mij op deze poëzie van Herbert wees.

dezelfde werkelijkheid vanuit verschillende invalshoeken. Hij heeft het over Gods schoonheid. Denk eens na over het volgende, uit een ongedateerde preek:

God is met Zijn volk zoals zij gemeenschap hebben met God en zoals zij deelgenoten zijn met God van Zijn goederen, het oneindige goed bezittend. Ze zijn deelgenoten met Hem in dezelfde voortreffelijkheid en gelukzaligheid. God deelt Zichzelf mee aan Zijn volk. Hij deelt van Zijn eigen schoonheid. Van hen wordt gezegd dat ze delen in de goddelijke natuur (2 Petr. 1:4). Ze hebben deel aan Gods heiligheid (Hebr. 12:10).

Zo deelt God aan Zijn volk van Zijn eigen geluk mee. Zij hebben deel aan die oneindige fontein van vreugde en zegening waardoor Hijzelf gelukkig is. God is oneindig gelukkig in Zichzelf, en Hij schenkt het aan Zijn volk om gelukkig te zijn in Hem.

Die genade en heiligheid, dat goddelijk licht en die goddelijke liefde, en die vrede en vreugde in de harten van de gelovigen, zijn een openbaring van God. Dat zijn stromen, of liever: druppels, uit de oneindige fontein van Gods heiligheid en zaligheid. Ze zijn een straal uit de fontein van het licht.³³

De kern van Edwards' bijdrage aan het historische christendom is zijn nadruk op het feit dat christelijk leven niet louter geestelijke instemming is of associatie met een bepaalde kerk; geen nauwgezette gedragscontrole of iets anders wat buiten de gelovige kan blijven. Christelijk leven is deelnemen aan God, aan 'de opperste lieflijkheid van Zijn natuur'.³⁴ En als datgene wat God kenmerkt in de eerste plaats Zijn schoonheid of lieflijkheid of uitmuntendheid is, dan betekent deelhebben aan het Drie-enige leven van God te worden opgenomen in die hemelse schittering en het uitstralen van die hemelse schittering. Een christen is iemand die

33. Edwards, 'It is What May Well Make Us Willing and Desirous to God with Gods People, That God is With Them', in: Michael D. McMullen, *The Glory and Honor of God*, 155.

34. *WJE*, 2:242 en *WJE*, 22:356.

verfraaid wordt. Dit komt omdat het christelijke leven fundamenteel bestaat uit deelname aan de onophoudelijke overvloed van heerlijke intratrinitarische³⁵ vreugde en liefde.

Denk eens aan een zondagmorgen. U en uw vrouw (of echtgenoot, of kamergenoot, of wie dan ook) hebben het hele weekend ruziegemaakt. Uw hart voelt doods aan. Terwijl u boos in de kerkbank schuift, wilt u alleen maar dat niemand tegen u praat, en het enige waaraan u kunt denken, is de relationele strijd waarin u verwickeld bent, en misschien aan wat u van plan bent te gaan eten voor de lunch. Na verloop van tijd staat de voorganger op, iemand die u beschouwt als een man die weinig indruk maakt. Misschien hebt u gelijk. Hij begint te spreken over het hart van God voor zondaars uit de eerste verzen van Efeze 2, of misschien Titus 3, of Romeinen 5. Misschien over een van de psalmen, of over iets anders uit de Bijbel. Hoewel u het niet zelf had kunnen maken, voelt u uw hart toch een beetje ontdooien. De verharding smelt. U begint uw eigen bijdrage aan de weekendstrijd te zien. U treurt over uw dwaasheid. Al snel keert u in stilte tot uzelf in. U hebt het zelf niet zo gemaakt, maar voordat u het merkt, wordt uw hart – een klein beetje maar, en heel ontspannen – naar Christus getrokken. U wordt naar Hem toe getrokken.

Jonathan Edwards zou uw ervaring als volgt verwoorden: *u bent voor het eerst opgenomen in de Drie-eenheid.*³⁶

Geen beeldspraak, maar echt.³⁷ U bent opgenomen in de gemeenschappelijke liefde en aanbidding die zich uitstrekken tot in eeuwigheid. De overvloed daarvan deed het heelal ontstaan, zodat u, op een gewone zondagmorgen, als zondaar kon deelnemen aan de vreugde van de Drie-enige God: van de Vader, Die Zich verlustigt in de Zoon, van de Zoon, Die de Vader aanbidt, en van de Heilige

35. De interne verhouding van de Personen van het goddelijke Wezen (noot vert.).

36. Zie de redactionele opmerkingen bij *WJE*, 21:61.

37. Dit is een deelthema van het uitgebreide gesprek van Jezus met de discipelen in de opperzaal, dat werd afgesloten met het gebed van Jezus voor allen die in Hem zouden geloven: 'Opdat zij allen één zijn, gelijkterwijs Gij, Vader, in Mij, en Ik in U, dat ook zij in Ons één zijn' (Joh. 17:21, Joh. 14:8, Joh. 15:9 en Joh. 17:6-8).

Geest, Die Zelf de band van liefde is waarin u bent opgenomen. Dit is waarom de wereld bestaat. En, hoewel u geen nieuwe lichamelijke kenmerken zult krijgen als u die morgen de kerk verlaat, zult u verfrist zijn, en de opmerkelijke toeschouwer zal het verschil in uw gelaat opmerken (Ps. 3:6). Een verandering die een glimp is van de uiteindelijke staat van het paradijs in de nieuwe hemel en op de nieuwe aarde.

Voor Edwards is deze menselijke weerspiegeling van goddelijke schoonheid in het bijzonder van cruciaal belang voor predikanten. Voor hen die Gods volk moeten leiden en hoeden. In 1744 zei Edwards in een preek: 'Wij zien in natuurlijke lichamen dat zij uiteindelijk beginnen te schitteren wanneer de hitte in hen tot een hoge graad wordt opgevoerd. En een beginsel van trouwe genade in de ziel is als een innerlijke hitte. Een heilige vurigheid van een hemels vuur dat in de ziel wordt ontstoken.' Dan maakt hij zijn beoogde toepassing:

Dit moet in die mate in de dienaren van het Evangelie zichtbaar worden. Dat moet helder schijnen in al hun gesprekken. Er moet als het ware een licht om hen heen zijn, waar zij ook gaan, dat allen die hen zien, het beminnelijke, heerlijke beeld waarnemen van de schoonheid en helderheid van hun heerlijke Meester.³⁸

Een predikant moet bovenal de mensen een glimp laten zien van de stralende lieflijkheid van Christus. Al hun preken, pastoraat en raadgevingen zijn kanalen waardoor de goddelijke helderheid wordt aanschouwd. De fundamentele roeping van leiders van Gods volk is niet alleen om onderherder te zijn van de Opperherder, maar ook om onderverfraaier te zijn van de Opperverfraaier.

Schoonheid in Edwards' literaire werk

Niet alleen de inhoud van Edwards' theologie is mooi, maar ook de manier waarop hij zich uitdrukt.

38. *WJE*, 25:94.

Wanneer hij bijvoorbeeld het genot van de liefde in het christelijke leven aan de orde stelt, beschrijft hij dat op een prachtige manier. Hoe hij vertelt, is passend bij wat hij vertelt. Denk hier eens over na:

Wie goddelijke liefde in zich heeft, heeft een bron van waar geluk die hij in zijn eigen borst draagt. Een fontein van zoetheid, een bron van het water des levens. Er is een aangename kalmte en sereniteit en helderheid in de ziel, die gepaard gaat met de oefeningen van deze heilige gevoelens.³⁹

God staat in Christus zulke kleine, arme schepselen als u toe tot Hem te komen, de gemeenschap met Hem lief te hebben en een liefdesgemeenschap met Hem te onderhouden. U kunt tot God gaan en Hem vertellen hoe u Hem liefhebt en uw hart openen en Hij zal het aanvaarden. Hij is uit de hemel nedergedaald en heeft doelbewust de menselijke natuur aangenomen, opdat Hij u nabij zou zijn en als het ware uw metgezel zou zijn.⁴⁰

Of dit, uit een brief aan een vrouw van wie de enige zoon zojuist was gestorven, een brief geschreven in 1751, vlak nadat hij in zijn eigen leven een dieptepunt doormaakte door het lelijke afbreken van zijn ambtelijke bediening in Northampton:

We zien dan, beste mevrouw, hoe rijk en hoe toereikend de voorziening is, die God heeft gemaakt tot onze troost, in al onze verdrukkingen, door ons een Verlosser te geven van zo'n heerlijkheid en van zo'n liefde. Vooral als men bedenkt wat de doelen waren van deze grote vertoning van schoonheid en liefde in Zijn dood.

Hij leed, opdat we verlost zouden worden. Zijn ziel was zeer bedroefd, zelfs tot de dood toe, om de engel van het verdriet weg te nemen en eeuwige vertroosting te geven. Hij werd verdrukt en getroffen,

39. Edwards, 'The Spirit of the True Saints Is a Spirit of Divine Love', in: McMullen (red.), *The Glory and Honor of God*, 332.

40. Idem, 339. Andere ontroerende voorbeelden van de schoonheid van Edwards' schrijven kan men lezen in *WJE*, 25:243-244 en *WJE*, 25:231.

opdat wij ondersteund zouden worden. Hij werd overweldigd in de duisternis van de dood, opdat wij het licht van het leven zouden hebben. Hij werd geworpen in de oven van Gods gramschap, opdat wij zouden drinken van de rivieren van Zijn welbehagen. Zijn ziel werd overspoeld met een vloed van verdriet, opdat onze harten overspoeld zouden worden met een vloed van eeuwige vreugde.

De dood kan ons hier beroven van onze vrienden, maar niet van onze beste Vriend. Daarom mogen we hierop vertrouwen, al wordt de aarde weggenomen, dat we in Hem zullen overwinnen met een eeuwige vreugde. Wanneer nu stormen en onweersbuien opkomen, kunnen we onze toevlucht nemen tot Hem, Die een Schuilplaats en een Bedekking is voor de storm. Wanneer we dorst hebben, mogen we komen tot Hem, Die is als rivieren van water in een droge plaats. En wanneer we vermoeid zijn, mogen we gaan tot Hem, Die is als de schaduw van een grote rotssteen in een dorstig land.⁴¹

Schoonheid kleurt niet alleen wat Edwards zegt, maar ook hoe hij het zegt. Mijn bedoeling van het opnieuw benadrukken van zijn uitspraken is om te voorkomen dat iemand Edwards vooral leert kennen door verhandelingen over hem te lezen en te concluderen dat de mate van elegantie waarmee geleerden Edwards' gedachtegoed uiteenzetten, een indicatie is voor de mate van elegantie in Edwards' eigen schrijven. Als we over Van Gogh alleen weten wat we in kunstgeschiedenisboeken lezen, zonder ooit een schilderij van Van Gogh te hebben gezien, zullen we een arme waardering voor deze grote kunstenaar hebben. We moeten naar het kunstenaarschap zelf gaan.

Schoonheid in het leven van Edwards

Ten slotte, niet alleen zijn inhoud en de manier waarop hij die overbrengt, stralen schoonheid uit. Dat geldt ook voor Edwards' eigen leven. Het hoeft toch niet gezegd te worden dat Edwards

41. Uit een brief aan mevr. Mary Pepperrel, in: Haykin, *A Sweet Flame. Piety in the Letters of Jonathan Edwards*, 129-130. Zie ook: Jes. 32:2.

niet volmaakt was? Ik wil zeker niet de indruk wekken van een onberispelijk man, en in het laatste hoofdstuk van dit boek zullen we stilstaan bij enkele zwakke punten in Edwards' nalatenschap met betrekking tot het christelijke leven. Maar de Bijbel beveelt ons om het leven te beschouwen van hen die het Woord van God tot ons hebben gesproken en hun geloof na te volgen (Hebr. 13:7). In die geest zouden wij er goed aan doen na te denken over wie Edwards zelf als mens was. Hoe zou – bij wijze van spreken – een gesprek met hem eruit hebben gezien? Ik beweer dat schoonheid niet alleen zijn theologie over het christelijke leven kleurt, maar ook zijn eigen christelijke leven. Toen Edwards schreef over de zoetheid van de gemeenschap met de oneindig schone Heiland, sprak hij niet als een afstandelijke theoreticus, maar uit de volheid van zijn eigen ziel. Om zijn eigen beeld te gebruiken: dit was niet de kennis van iemand die weet waaruit honing chemisch bestaat, maar van iemand die hem geproefd heeft.⁴² Edwards was zelf een innerlijk schoon mens, want hij had de jaloezieën van zijn zondigheid opzij getrokken om de overvloeierende zonnestrallen van goddelijke schoonheid te aanschouwen. Een modern theoloog schrijft: 'Edwards' godsdienst was vanaf de wortel een louter aanschouwen van Gods schoonheid.'⁴³ Tijd doorbrengen met hem zou verfraaiend zijn geweest.

Hiermee bedoel ik niet dat we dan veel gelachen en gekletst zouden hebben. Van wat we kunnen verzamelen, weten we dat hij een nogal somber karakter had. Maar is vreugde echt af te meten aan zulke dingen? In hoofdstuk 4 zullen we het hebben over de plechtigheid van ware vreugde. Sommige van onze meest misereabele momenten zijn gevuld met gelach en sommige van onze meest vreugdevolle zijn gevuld met tranen. Edwards zou niet zo'n vermakelijk man zijn om een tijdje mee samen te zitten. Maar we zouden vertrekken met net iets meer stevigheid en kalme schoonheid.

42. *WJE*, 2:206–209, 260, 272.

43. Jenson, *America's Theologian. A Recommendation of Jonathan Edwards*, 15.

Het overtuigendste bewijs van de schoonheid van Edwards' leven is misschien wel de manier waarop anderen over hem spraken. Denk bijvoorbeeld aan de manier waarop hij door zijn eigen familie wordt beschreven. Toen hij in maart 1758 stierf, schreef zijn vrouw Sarah aan hun dochter Lucy:

Mijn allerliefste kind,

Wat zal ik zeggen? Een heilige en goede God heeft ons bedekt met een zeer donkere wolk. Dat we de roede mogen kussen en onze handen op onze mond leggen. De Heere heeft het gedaan. Hij heeft mij Zijn goedheid doen aanbidden, dat wij hem zo lang hadden. Maar mijn God leeft, en Hij heeft mijn hart. Wat een erfenis heeft mijn man, en jouw vader, ons nagelaten. We zijn allemaal aan God gegeven, en daar ben ik en wil ik graag zijn.

Je altijd liefhebbende moeder,
Sarah Edwards⁴⁴

Nog onthullender zijn de manieren waarop zijn kinderen over hem spraken. Op 3 april 1758 schreef een andere dochter, Susannah, aan haar oudere zuster Esther en refereerde ze aan haar vaders laatste preek, drie maanden eerder daar in Stockbridge, voordat hij vertrok om het presidentschap op Princeton (toen College of New Jersey) op zich te nemen. Haar bewondering komt duidelijk naar voren:

Mijn vader nam zo liefdevol afscheid van al zijn mensen en familie alsof hij wist dat hij niet meer terug zou komen. Op de sabbatmiddag preekte hij uit deze woorden: 'Want wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomstige' (Hebr. 13:14). Het hoofdstuk dat hij las, was Handelingen 20.

O, hoe juist. Wat had hij nog meer kunnen doen?⁴⁵

44. 'Correspondence by, to, and about Edwards and His Family', in: *Works of Jonathan Edwards Online* deel 32 (Jonathan Edwards Center op Yale University).

45. Haykin, *A Sweet Flame*, 161.

Een verontruste Esther schreef in haar dagboek nog meer ontroerende woorden over haar vader, na een reis naar Stockbridge om hem te bezoeken:

Gisteravond had ik een open gesprek met mijn vader over de grote dingen die mijn beste belang betreffen. Ik vertelde hem heel eerlijk mijn moeilijkheden en hij gaf mij even eerlijk advies en leiding. Het gesprek heeft een aantal verontrustende twijfels, die mij veel ontmoedigden in mijn strijd als christen, weggenomen. Hij gaf mij enkele uitstekende aanwijzingen om in het verborgene bepaalde dingen in acht te nemen, die mijn ziel dicht bij God houden. Ook gaf hij mij aanwijzingen om andere zaken in acht te nemen, op een meer openbare manier. Wat een genade dat ik zo'n Vader heb! Zo'n Gids!⁴⁶

De schoonheid van Edwards' eigen leven zien we ook in de gebeurtenissen die beter dan wat dan ook laten zien wat er in een mens zit: pijn. Tijdens de serie kerkvergaderingen in 1750, waarin hij uiteindelijk met 230 tegen 23 stemmen door zijn gemeente werd afgewezen, merkte ooggetuige dominee David Hall op: 'Ik zag nooit de minste symptomen van ongenoegen in zijn gelaat gedurende de hele week, maar hij verscheen als een man van God, wiens geluk buiten het bereik van zijn vijanden lag, en wiens schat niet alleen een toekomstige schat was, maar ook een toekomstig goed, dat alle denkbare kwalen van het leven overwon.' Hall zegt dat deze kalmte van Edwards kant 'tot verbazing was van degenen die hem tegenwerkten'.⁴⁷ Dergelijke vijandigheid tegen Edwards, zoals tegen zo vele getrouwe gelovigen door de eeuwen heen, was niet uitzonderlijk, maar vaste prik, en zo nu en dan fel. Denk maar aan Bernard Bartlett, lid van de kerk van Northampton, die in 1735 noteerde dat zijn voorganger 'een even groot instrument

46. Esther Edwards Burr, *The Journal of Esther Edwards Burr, 1754-1757* (red. Carol F. Karlsen en Laurie Crumpacker), New Haven 1984, 224.

47. Aangehaald in biografie van Marsden, *Jonathan Edwards*, 361.

was als de duivel aan deze zijde van de hel had om zielen naar de hel te brengen'.⁴⁸

Geen gelovige uit de geschiedenis is een complete navolging waard, behalve één. Maar weinig gelovigen uit de geschiedenis zijn een grotere navolging waard dan Jonathan Edwards. Misschien niet zijn studiegewoonten, misschien niet zijn persoonlijk temperament, en zeker niet zijn niveau van persoonlijke sociale betrokkenheid. Maar het levendige en opwekkende centrum in zijn hart en leven – de schoonheid van Christus – gezien, genoten, weerspiegeld, en aanstekelijk overgedragen op de mensen om hem heen.

Conclusie

Van nature zijn wij zondaars in de handen van een vertoornd God. Maar door genade zijn wij heiligen in de handen van een schone God. Dit is de steeds terugkerende kern van Edwards' visie op het christelijke leven. 'Edwards was niet geobsedeerd door de toorn van God, maar door Zijn schoonheid', schrijft John Bombaro.⁴⁹

Een christen is een mens die versierd wordt – besluitvaardig in het verleden, voortgang makend in het heden, volmaakt in de toekomst. In de rest van dit boek zullen we Edwards' kenmerkende accenten in zijn theologie over het christelijke leven overdenken. Wij zullen nooit ver verwijderd zijn van zijn visie op goddelijke schoonheid. De overige hoofdstukken van dit boek vormen daarop geen aanvulling, maar verkennen verschillende uitingen van Edwards' visie op goddelijke schoonheid.

De schitterende schoonheid van God is de zonneshijn waarin elk aspect van het christelijke leven tot bloei komt: liefde, vreugde, gebed, gehoorzaamheid – en al het andere krijgt glans en leven.

48. Aangehaald in: Kenneth Minkema, 'Personal Writings', in: Stein, *The Cambridge Companion to Jonathan Edwards*, 39.

49. Bombaro, *Edwards' Vision of Reality*, 14.